

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Райна Димитрова Гаврилова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет, специалност Културология, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

За придобиване на научната степен „доктор на науките“ в докторска програма „Антропология“, в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата с кандидат доц. д-р Стефан Иванов Дечев.

Със заповед З-РК-310/22.07.2024 г. на Ректора на НБУ съм определена за член на Научно жури по процедура за защита на дисертационен труд „От ориза на Азия до чушките на Америка. Една преплетена история на храната и кухнята в Османска България и съседните земи (от края на XIV до началото на XIX в.)“ за придобиване на научната степен „доктор на науките“ в докторска програма „Антропология“, в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата с кандидат доц. д-р Стефан Иванов Дечев.

Запознах се с приложените документи и се уверих, че те напълно съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника на НБУ.

Представеният за защита дисертационен труд „От ориза на Азия до чушките на Америка. Една преплетена история на храната и кухнята в Османска България и съседните земи (от края на XIV до началото на XIX в.)“ е първото оригинално историческо изследване на храната и кухнята в период, в който се формират българската националната идентичност и модерна култура (с всички условности на използването на тези понятия в единствено число). Сам по себе си този факт показва, че става въпрос за текст, който запълва значителна празнина в нашето познание и самопознание. Текстът е значим и в една по-обща перспектива: в последните години националистическият дискурс придоби видимост и популярност, като влияе както на поведението на политическите субекти, така и на широкото обществено мнение и храненето не остава встрани от тази тенденция. Поради това, съществуването на научно издържано и максимално пълно представяне на тази част от историята на българските земи е важен коректив и източник на информация.

Целта, която си поставя Стефан Дечев звучи скромно: „да изследва храните, кухнята и ястията в посочения хронологически обхват в най-широк стопански, социален, политически и културен контекст от османското завладяване на Балканите до първите

десетилетия на XIX в.“ (с. 39). Тази скромност, обаче, е привидна: на две страници авторът разгръща програма за изследване, която включва цяла серия задачи. Ще си позволя да представя становището си, като ги следвам.

Първа сред тях е намерението (заявено в Увода) географският и хронологичният контексти да бъдат разширени с включване на наблюдения за „развитието на земеделието, занаятите, протоиндустрията, социалната структура, появата на класа разполагаща със свободно време и пари за харчене, редица психологически предпоставки и естетични стойности“. Петстотин четиридесет и шестте страници на изследването са индикация, че дори чисто обемно представеният текст обещава този поглед. В изложението, в различните глави откриваме включването и използването с мярка на информация и наблюдения от споменатите области.

Втора задача е реконструирането на историята на формиране на българската кулинарна култура, реална и въобразена: съвкупността от продукти, рецепти, практики, възприятия, йерархии, стандарти и пр. или с други думи на феноменологията и социалната история на храненето между XIV и XIX в. Авторът, разумно по мое мнение, е изключил от изследователското си поле символната перспектива: дискурсите и практиките и техните значения са изследвани достатъчно подробно и достатъчно добре от българската етнография и фолклористика, за да бъдат преразказвани в един вече достатъчно обемист труд.

Трета цел на автора е да изследва историята на храната и храненето в съпоставка и с проследяване на влиянието на други исторически хранителни култури, както на Изток, така и на Запад от земите на днешна България.

Тези едри теми са развити през продуктите и ястията като едновременно са представени както постиженията на историческата наука и автори като Бистра Цветкова, Любен Беров, Шефкет Памук, Сорайя Фароки, Масимо Монтанари и др., така и на съвременните на темата наблюдатели на Балканите. Добре известен факт е ограничеността на изворите ни и Дечев прилага умерено екстраполации от изследвания за други региони в същия период. Тук е мястото да се отбележи специално използването, представянето и където е необходимо коментирането на наличната изследователска традиция. Количеството на прегледаните работи е впечатляващо 305 заглавия на български и 294 заглавия на чужди езици, без да включваме сборниците с документи и готварските книги.

За да организира този огромен материал и да осъществи задачите си Стефан Дечев използва историческия метод. Трябва веднага да отбележа, че това отдавна не означава хронологичната регистрация, напротив, работата е организирана тематично. Авторът не

следва и чисто наратологичния метод и бих го определила като интердисциплинарен и проблемен, което намирам за подходяща методология за такъв тип изследване.

В заключение, бих посочила като основни приноси на предложения за оценка дисертационен труд на първо място самата му поява като първо научно издържано и максимално представяне на храната и храненето на българските земи в посочения период, а ако бъдем точни – и изобщо. На второ място, широкият и до голяма степен евристичен подход ако не на тоталната история, то най-малкото на многостранното оглеждане на предмета на работата от различни перспективи, включително трансгранични и трансдисциплинарни. Без да изброявам конкретно, сред приносите на работата са аргументираните заключения за характера и развитието на българската кулинарна култура и нейните разнообразни източници, включително османски и мюсюлмански, които влияния не се радват на популярност. Бих добавила и предложеното в Увода представяне на полето – най-пълното известно ми на български език, което запълва значителна празнота.

Стефан Дечев е приложил списък на публикациите си след получаване на научната степен „доктор“ с 34 заглавия, от които 12 по темата на дисертацията, включително 6 на чужди езици. Публикациите са в индексирани или реферирани издания. От приложеният списък със забелязани цитирания се вижда, че публикациите му се цитират в издания, индексирани в международни бази данни като Scopus (забелязани 6), а публикациите по темата на дисертацията са цитирани предимно в реферирани и рецензирани издания. Таблицата за съответствие с минималните национални изисквания показва, че Стефан Дечев отговаря на критериите.

Ако имам някаква забележка към предложения за разглеждане труд, то тя е по-скоро свързана с *embarras de choix*: в работата са засегнати толкова много теми и подтеми, че понякога се губи общата линия. Ако работата отива към публикуване, бих препоръчала да се редактира – или да се раздели на части.

С оглед на изложеното до тук, смятам че дисертационният труд „От ориза на Азия до чушките на Америка. Една преплетена история на храната и кухнята в Османска България и съседните земи (от края на XIV до началото на XIX в.)“ за присъждане на научната степен „доктор на науките“ с автор доц. д-р Стефан Иванов Дечев е самостоятелно оригинално научно издържано произведение и давам положителна оценка. Препоръчвам на почитаемото жури да вземе решение за присъждане на научната степен „доктор на науките“.

Проф. д-р Райна Гаврилова

